

דעה ברורה

בירור כל סעיף בשלחן ערוך הלכה למעשה
בשפה ברורה וקלה עם אלפי הוספות

הלכות ריבית

סימן קס - גדל אסור הרבית ועד היכן צריך לזהר ממנו, סעיפים ד - י

ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה
למלאות שנה תמימה להוצאת חוברות הדעה ברורה
לבאר את ההלכה בפירוש השווה לכל נפש

תודה לאלפי הלומדים והרבנים והתורמים שליט"א בכדי להגדיל תורה ולהאדירה

ליקט וערך: אשר הורוביץ

לעילוי נשמת מורי חמי הרה"ח ר' שלמה בן הר"ר דוד הכהן דוידוביץ ז"ל כ"ה סיון תשע"ג.

שלחן ערוך

סימן קס - גודל איסור הרבית ועד היכן צריך ליהדר ממנו, סעיפים ד - י

ד (א) אפילו (ב) אם הלכה נותן לו יותר, מדעתו, (ג) בשעת הפירעון, (ד) שלא התנה עמו, (ה) ואינו אומר (ו) שנותנו לו יותר בשביל רבית, (ז) אסור. (ח) ומיהו אם לא היו

~~~ דעה ברורה ~~~

(א) אפילו. שעיקר איסור רבית שהקפידה עליו התורה אינו אלא בהלואה, שכן משמע "כספך לא תתן בנשך" (ויקרא כה, לו) "מרבח הונו בנשך" (משלי כה, ח) ועיקר קפידת התורה היא דוקא כשמסכם עמו בשעת ההלואה כמו שמשמע מלשון "לא תתן" בשעת נתינת הכסף, אבל משום חומר איסור רבית החמירו חכמים יותר ואסרו אפילו אם מעולם לא דיברו על תשלומי רבית ובשעת הפירעון הוסיף הלואה יותר מרצונו הפרטי ואפילו אינו אומר למלוה שנותנו בשביל רבית (לבוש סעיף ד).
(ב) אם הלואה נותן לו יותר מדעתו. מרצונו.

(ג) בשעת הפירעון. שנחשב רק רבית מאוחרת (חוות דעת סק"ג, אולם מהש"ך סק"י בשם תלמיד הרשב"א יש לדייק שנחשב רבית גמורה).

(ד) שלא התנה עמו. המלוה לשלם תשלומי רבית.

(ה) ואינו אומר. הלואה.

(ו) שנותנו לו יותר בשביל רבית. אבל הוא אומר שנותן לו יותר אלא שאינו מזכיר שבתורת רבית נותנו (פרישה וט"ז סק"ב).

(ז) אסור. בין בדרך הלואה ובין בדרך מכר (שלחן גבוה סק"א) ואפילו בריבית מאוחרת כל שהוא דרך הלואה, כמו שהלואה לו סאה במקום הזול ומחזירו סאה במקום היקר (יד אברהם) כיון שמזכיר את ההוספה נראה כתשלומי רבית, וצריך להחזירו (פרישה). ויש מי שאומר שרק לכתחילה אסור לקבל, אבל אם כבר קיבל אינו צריך להחזיר, כי כל רבית שלא התנו עליה בשעת ההלואה דינה כריבית מאוחרת שבדיעבד שכבר קיבל אינו מחזיר (חוות דעת סק"ג).

אבל אם בשעה שנתן לו את התשלום לא אמר כלום, ורק אחר כך כשמונה את הסכום רואה שקיבל יותר מהחוב, בזה נחלקו הפוסקים:

א. לדעת הפרישה והטורי זהב, אינו צריך להחזיר את הכסף הנוסף, אם הוא סכום שהסבא אומרת שהנותן לא טעה בחשבון, ולדוגמא: קיבל החזר הלואה בשטרות של מאה ומוצא שהנותן הוסיף מטבע או שטר בגודל שונה, אין צריך להחזירו, כי אנו אומרים שכנראה נתנו במתנה או שבצורה זו רוצה להשיבו גזילה ישנה שגזלו.

ב. לדעת הש"ך, גם בזה צריך להחזיר אפילו לשיטת המחבר, כי סתם הוספה בשעת פירעון הלואה נראה כריבית גמורה, ולא כריבית מאוחרת, אלא אם כן פירעון ההלואה הוא באופנים שאין בהם חשש רבית (כמבואר בסימנים קסו קסט קעז) או אם התשלום הוא עבור חוב שנוצר מקניה ומכירה, שהתשלום אינו נראה כריבית (ש"ך

סק"ד וסק"י, וכן כתבו מנחת יהודה, שו"ע הרב סק"ז).

ג. לדעת המחנה אפרים (סימן יז) אין איסור רבית אלא כשהלואה נותן את הריבית בתורת שכר על המתנת המעות, אבל אם נותן מתנה סתם אין זו רבית ומותר, ולכן מותר ללוה להבליע למלוה את הכסף בזמן הפירעון, ומה שאסר השו"ע היינו כשהלואה יודע שהוא נותן בשביל המתנת התשלום ואז אסור אפילו באינו מפרש.

ד. לדעת המקור מים חיים, אם בשעת הפירעון רואה את היתרון אסור אפילו אם לא אמר כלום, כי בשעת הפירעון מבין המלוה שמה שמקבל יותר זה לא בדרך טעות

הַמַּעֲוֹת בִּידֵי דָּקָה הַלְלוּהָ, רַק דָּקָה מֵכַר, (ט) מִמָּכַר (י) בְּכֶהֱאִי (יא) גִּנְנָלָה. נָפִית יוֹסֵף בָּשָׁם תְּלַמִּידֵי לִשְׁכָּלָה וּבְנֵימִנְקוּס בָּשָׁם תּוֹסִי. ה (יב) אֶפְלֹי אִם אָמַר לִיה (יג) בְּשַׁעַת לְקִיחַת הָרִבִּית: (יד) אֲנִי נֹתְנָה

~~~ דעה ברורה ~~~

אלא כתשלומי ריבית שהרי כן הדרך ליתן יותר בשעת הפירעון, אבל אם בשעת הפירעון נתן בדרך טעות והמלוה לא הבין שקיבל יותר ורק אחר כך כשמנה המעות מצא יותר לא יתלה שזה עבור ההלוואה אלא עבור סיבה אחרת.

(ח) ומיהו אם לא היו המעות בידו דרך הלוואה רק דרך מכר. ויש בזה ב' אופנים א. אם הקונה הקדים מעות וכאשר המוכר מספק את הסחורה הוא מוסיף מעט סחורה. ב. אם מכר לו חפץ והסכים להמתין זמן מה עד התשלום ובזמן הפירעון מוסיף לו הלוקח קצת מעות.

(ט) מותר בכהאי גוונא. שלא התנה עמו, ואינו אומר שנתנו לו יותר בשביל ריבית (ש"ך סק"ה, וכן משמע בט"ז סק"ב). ולרמב"ם הטעם כי כשנותן בסתם וגם אינו חושב בליבו כלום ודאי לא בשביל ההלוואה נותן (ט"ז סק"ג). ויש אומרים שכל ההיתר בדרך מכר היינו רק באופן הא' שמוסיף לו סחורה, כי שייך לומר שנתן לו הנחה, אבל באופן הב' שנתחייב לו ממון, כל שפורע לו יותר אסור (רעק"א, בית מאיר). ויש מי שאומר שכל דרך מכר אסור וכדעת המחבר אלא אם כן אומר לו בפירוש שנתן לו במתנה בשביל שהוא אוהבו (כן איש חי פ' ואתחנן אות יא).

(י) בכהאי גוונא. וכל זה דווקא כשמוסיף לו דבר מועט שאינו ניכר שבשביל מעותיו שהיו אצלו נתנו, אבל אם מוסיף הרבה כסף אפילו אינו אומר כלום נחשב כמפרש (יד אברהם). ולפי זה גם מתנה מועטת אם מתכוין בשביל המתנת מעותיו יש לאסור לפי דעת הש"ך (סק"י) שבריבית מאוחרת אסור במתכוין, אולם לדעת הטורי זהב (סק"ג) שהתיר, גם כאן אף שנותן בשעת הפירעון כיון שהוא דרך משא ומתן מותר. (יא) גוונא. היוצא למעשה מכל זה:

א. היה אצל המלוה שמחה משפחתית, ומצא הלוה הזדמנות זו לפרוע את חובו, וצריך עמו מתנה כפי מנהגו בשמחה כזו, יש לאסור, אלא אם כן יפרש בדיבורו

שאינו עבור ההלוואה ואז ודאי מותר (מהרא"ל צינץ סוף סק"ב. ונראה שאפילו לדעת הש"ך האוסר באומר לשם מתנה זה בסתם נותן ואומר לשם מתנה אבל כאן שהסבירא שבאמת נתן לשם מתנה מותר. וכן יש לדקדק בדעת השו"ע הרב סק"ז שכתב, בשעת הפירעון אסור להוסיף אפילו בסתם ואפילו אינו מתכוין כלל בשביל ההלוואה ואפילו רגיל לתת מתנות קודם לכן שכל מה שנותן בשעת הפירעון נראה כריבית, והנה בסעיף יז בתלמידי חכמים כתב שמותר שהדבר ידוע שלא נתן לו אלא מתנה, וכן מוכח מהרמ"א סימן קסב סעיף א שמותר לתת יותר בשעת פירעון אם הוא לא בגלל ההלוואה. ועל כרחק נראה שמדובר באדם הרגיל ליתן לו מתנות בלאו הכי אבל אינו ידוע וניכר מצד עצמו לפיכך בשעת הפירעון נראה כריבית אם מוסיף לו, מה שאין כן בשכנים או תלמידי חכמים או בכל מקום שהדבר ידוע שבני אדם אלו רגילים לתת מתנות זה לזה מותר להוסיף בשעת הפירעון).

ב. לזה הרוצה לפרוע חוב ואין לו מטבעות קטנים מדויקים, ולנוחותו כדי להימנע מלטרוח אומר למלוה שאינו צריך להחזיר עודף יש מתירים, שבוודאי אין ההוספה מחמת טובת ההלוואה אלא עבור נוחיות הלוה (נתיבות שלום ועוד מאחרוני הזמן).

ג. לזה מחבירו שקית חלב שלא היתה מלאה או ככר לחם שאינו שלם ובא לפרוע חובו ובוש להחזיר שקית חלב שאינה מלאה ובא ליתן שקית מלאה מותר שהדבר מוכיח שאין כוונתו להוסיף בשביל ההלוואה (נתיבות שלום).

ד. בנק הדואר בארץ ישראל אינו גובה עמלות, ואין בשירות החינם משום ריבית כיון ששירות זה היינו שירות ציבורי מהמדינה ולא כריבית (חוט השני).

ה. מותר לקבל מתנה עבור מוצר פגום, כיון שהמפעל נותן את התוספת עבור מוצר פגום כדי שהקונה ימשיך לקנות ולא יתלונן שוב, ואין כאן ריבית הבאה מלוה למלוה (חוט השני פרק ח)

שלחן ערוך

לך במתנה, (טו) אסור (טז) לקבלו (יז) (יח) ממנו. (יט) אבל אם לקח ממנו רבית וצריך להחזירו לו, (כ) מועלת מחילה (כא) לפטר, (כב) כמו בכל גזל. (כג) מתנה על מנת

~~~ דעה ברורה ~~~

ו. ספק כמה חייב האם מאה או מאתיים אסור לעשות פשרה ביניהם כי יש בפשרה חשש ריבית (ש"ת יד אליהו סימן עה) וצריך עיון מה הדין כשמטרת הפשרה היא בכדי להיפטר מחיוב שבועה (ערך ש"י). ואם רוצה הלווה לשלם מאתיים כדי לצאת ידי שמים ולהיות בטוח ששילם באמת את כל החוב מותר, ואין בזה אפילו חשש ריבית כיון שאינו משיב משום המתנת מעות (חוט השני).

(יב) אפילו אם אמר ליה. פירוש: לא רק בסתם אסור להוסיף בשעת הפירעון כמפורש בסעיף הקודם אלא אפילו אמר לו הלוה למלוה (ב"ח).

(יג) בשעת לקיחת הריבית, אני נותנו לך במתנה. את תשלומי הריבית שהתנו מתחילה לשלם בתורת ריבית (הגהת פרישה סק"ו) קצוצה או ריבית דרבנן (תורי זהב [טברסקי] סק"ג) והמלוה הסכים למחול לו על חוב הריבית. ויש אומרים אפילו לא התנו כלום בשעת ההלוואה לשלם תשלומי ריבית (חכמת אדם כלל קלא סעיף ד).

(יד) אני נותנו לך במתנה. ואפילו קנו מידו (טור) ואפילו בדרך קנס (כנסת הגדולה הגהת הטור סק"ז מתשובת הרלב"ח סימן קנג).

(טו) אסור לקבלו ממנו. כי אינו יודע כוונת ליבו, אבל על הנותן אין איסור אם נותנו באמת רק לשם מתנה. ולפי זה אם הלוה לבדו תלמיד חכם ואומר שנותנו לשם מתנה מותר גם למלוה לקבל ממנו, כי הלוה ודאי לא היה עושה איסור, וגם המלוה רוצה לקבל מתנה (מרבה תורה סק"ג) ויש אומרים שגם על הנותן יש איסור לתת (ש"ע הרב

סעיף ה).

(טז) לקבלו ממנו. שהרי כל ריבית שבעולם מחילה ומתנה היא, שהסוחרים ועובדי אדמה שצריכים תמיד ללוות נותנים הריבית במתנה גמורה בלב שלם כדי שימצאו תמיד ללוות, אבל התורה לא מחלה ואסרה מחילה ומתנה זו (הגאונים הביאם הטור, ש"ך סק"ג) ואפילו בריבית דרבנן לא מועיל מחילה ואסור (ש"ך סק"ו, חוות דעת חידושים סק"ד, חכמת אדם שם) אמנם יש אומרים שמועיל מחילה (כנסת הגדולה הגהת הטור סק"ח). ואם מחל לו גם על הקרן או שאינו מחויב לשלם כגון בזמן שמיטה, שוב מותר ליתן לו גם הריבית אפילו בריבית גמורה (דעת תורה ושכן דעת התומים סימן צה סק"א).

(יז) ממנו. ולא רק כשמתחילה היה נתינת הכסף בהלוואה אלא אפילו אם בשעת נתינת הכסף לא הזכיר שנותן בהלוואה אלא התנה עמו שנותן לו מאה ש"ח בתורת מתנה גמורה עד תאריך מסוים על מנת שיתן לו ביום ההוא סך מאה ועשרים ש"ח במתנה גמורה, אסור לקבלו ממנו ונחשב ריבית גמורה, אפילו שבידו שלא ליתן המאה ועשרים ולא יתחייב כלל רק שיתבטל המתנה (פתחי תשובה סק"ה מש"ת תשובה מאהבה ח"א סימן נד-נח).

וכל שכן אם התנה עמו בפירוש שיתן לו במתנה מאה והוא יתחייב כנגדו מאה ועשרים נחשב ריבית קצוצה (חוות דעת סימן קסו סק"ה).

ואפילו מקבל הלוואה שאומר מדעתו אם ארצה אתן לך כך וכך נחשב ריבית תורה, אפילו שתלוי רק בדעת הלוה ויכול לחזור בו (מחנה אפרים סימן יח).

ומי שרוצה לעשות קרן שיתפרנס ממנה כל ימי חייו יש אומרים שיכול לתת כסף למקבל במתנה גמורה בלי שום תנאי ואחר כך יתחייב לו המקבל לשלם כך וכך לשנה כל ימי חייו בין אם יחיה מעט או הרבה ואם ימות הנותן תיכף ישארו הנכסים

~~~ דעה ברורה ~~~

בידי המקבל ואם יאריך ימים חייב המקבל לתת לו כל ימיו את הסכום שהתנו **בניהם** (פתחי תשובה שם מכנסת הגדולה הגהת הטור סק"ד וסק"ו) **וכן פשטה הוראה** (עיקרי הד"ט סימן כ אות ה, מהר"ט ח"א סימן קיז, חוות דעת סימן קסו סק"ה שיורי ברכה סוף סימן קעד משו"ת כהנות עולם סימן יט, וכן כתב בדברי גאונים כלל צג אות ב בשם זכור לאברהם ח"ד ערך ריבית אות רל, והרב קדשי דוד [חסא"ן] סימן ב) **ויש מפקפקים על היתר זה שיש כאן ריבית ולכל הפחות הערמת ריבית כל מה שיקבל יותר מהקרבן אם יאריך ימים** (פתחי תשובה שם בשם שו"ת שאילת יעב"ץ ח"ב סימן קס). **ויש מי שחילק בין אם נתחייב הלווה לתת למלוה כל ימי חייו או כל ימי חיי המלוה בכל שבוע סכום מסוים שבזה יש להתיר כי הוא קרוב להפסד שאם ימות לפני שקיבל את כל הקרבן גם את תשלום הקרבן לא יקבל בחזרה אבל אם נתחייב המקבל ליתן חוק קצוב כפי התנאי שביניהם למשך זמן באופן שיתן יותר מכפי מה שקיבל במשך זמן רב ולא תלוי בחיי לווה או המלוה שאינו קרוב להפסד נחשב ריבית קצוצה** (ערוך ש"י סוף סימן קעז).

והנה כן נוהגים היום בכמה מושב זקנים שמשלמים סכום מסוים להתקבל שם והם מתחייבים לתת לו הצטרפותו כל ימי חייו. אבל אולי בזה יש להתיר לכל הדעות כיון שאינם נותנים כסף רק מזונות ואם כן זה כדרך משא ומתן וכיון שאפשר שימות מקודם נחשב קרוב לשכר ולהפסד (ובאמת מטעם זה התיר החוות דעת).

(יח) ממנו. וכל זה בסתם הלוואה אבל בהקדש עניים מותר אפילו בשעת לקיחת הריבית אם אומר שנותן במתנה (כנסת הגדולה הגהת בית יוסף סק"ה בשם מהרש"ן הור"א שו"ן, והביאו בשלחן גבוה סק"ג).

(יט) אבל אם לקח ממנו ריבית וצריך להחזירו. ואפילו אם לא יתבענו הלוה כי כתוב וחי אחיך עמך ועליך להחזיר לו כדי שיחיה (בית הלל סק"ב, סמ"ע ח"מ סימן ט סק"ג). **ויש אומרים שרק אם תובעו צריך להחזיר** (ט"ז סימן קסא סק"ג ובח"מ סימן ט סעיף א, ב"ח שם סעיף ב, תומים באורים סק"ב, שער משפט סק"א).

(כ) מועלת מחילה. כשמחל לו בפירוש, אבל שתק אפילו נראה מתוך מעשיו שמחל אינה נחשבת מחילה (כנסת הגדולה הגהת הטור סק"ט, פתחי תשובה סק"ו משאילת יעב"ץ ח"א סימן קמז) **ויש מי שאומר שנחשב מחילה בשתיקה הניכרת** (מרבה תורה סק"ו). **ובדבר מסוים יש מי שנסתפק אם מועיל המחילה** (גדולי תרומה וספר המדע בכללי דרביא, ועיין פתחי תשובה סימן קסא סק"א) **ויש מי שאומר שמועיל מחילה** (מרבה תורה שם). **ואפילו שריבית היא איסור תורה מועיל מחילה, כי יש כוח ביד חכמים להפקיר ממונו ולומר שתועיל המחילה, ואפילו לדעה שאין כוח ביד חכמים לעקור דבר מהתורה בקום ועשה כאן המחילה שאומר בפיו אינה נחשבת כמעשה אלא כעקירה בשב ואל תעשה** (מרבה תורה סק"ו והב' דעות הם בשיטה מקובצת בבא מציעא דף עב). **ודע כי יש מי שהסתפק האם כל מה שאמרנו מחילה מועלת אינו אלא כשהמחילה אינה מצד ההלוואה אלא מטעם אחר שאז המחילה נחשבת כמתנה שנותן הלוה, אבל אם המחילה הוא מצד הלוואה או בסתם אולי מחילה זו אסרה התורה או על כל פנים דין ריבית מאוחרת שהיא אבק ריבית יש לה, וצריך עיון** (תורי זהב [טברסקי] סק"ה). **ומכיון שאיסור ריבית הוא איסור תורה טוב להזהיר לכל אדם שייצא ידי שמים ויחמיר שלא יועיל מחילה, וישיב את הריבית ללוה, ואם לא יחפץ הלוה לקחתו יוצא ידי השבה לכל הדעות, אלא שאין בידינו לחייבו להשיב ולצאת ידי שמים** (מהרא"ל צניץ והביאו גם במרבה תורה שם).

(כא) לפוטרו. ואפילו אם הריבית הוא מהסוג האסור מהתורה (ש"ך סק"ז, חוות דעת שם) כשמחל מרצונו, אבל דין שמים על האיסור שעשה לא יתוקן עד שישוּב בתשובה שלימה לפני הבורא יתברך (פרישה). ואולי גם מדין שמים נפטר לגמרי (ספר התרומות ח"ד סימן ד, מרבה תורה סק"ו) אבל מחילה באונס אינה מחילה, ולכן אלו המשיעיים את הלוה

לְהַחֲזִיר, בְּרִיבִית, (כד) אָסוּר. (ר"ן פ"ב דְּקָדוּשָׁיו). ו (כה) אָסוּר (כו) לְהַקְדִּים הָרִבִּית אוֹ לְאַחַר אוֹתוֹ. (כז) פִּיזָד, נָתַן עֵינָיו לְלוֹת מִמֶּנּוּ (כח) וְהָיָה מְשַׁגֵּר לוֹ דוֹרוֹן (כט) וּפְלֶס (ל) בְּפָזִיל

~~~ דעה ברורה ~~~

בשעת הלואה שיעשה להם מחילה אחר זמן הפירעון אין במחילתו כלום, כי המחילה היא מחמת אונס השבועה, אלא אם כן מודה שמחל בלב שלם ואפילו אם לא היו משביעים אותו. ואם שתק אפילו מעשיו מוכיחים שמוחל אינו כלום (בדק הבית בשם הריטב"א). וכל מה שאמרנו שמועיל מחילה זה אם הלווה אינו חייב לאחרים אבל אם הלווה חייב כסף לאחרים ועל ידי אמירתו שמוחל על הריבית יצטרך לשלם למלוה ולא לאחרים לא מועילה מחילתו (בית לחם יהודה סק"ד, וכן הסכמת הפוסקים עיין פתחי תשובה סימן קסא סק"ה) ויש מי שפסק שמועיל מחילה גם בחייב לאחרים (טורי זהב סימן קסא סק"ג).
(כב) כמו בכל גזל. שיכול למחול לו לאחר שגזלו שזהו השבתו (לבוש סעיף ה) וכך בריבית כשמוחל לו לאחר שכבר לקח את הריבית נחשב מחילתו כהחזיר לו ולכן היא מועלת (פני יוסף סק"ה).

(כג) מתנה על מנת להחזיר בריבית. פירוש: א. שהמלווה נותן ללווה את גוף המעות מאה ש"ח במתנה גמורה על מנת שיחזיר לו מאה ועשרים ש"ח במתנה גמורה. ב. שההלואה היא הלואה רגילה ובשעת נתינה נותן הלווה למלווה את תשלום הריבית במתנה על מנת להחזיר (שערי דעה). וכפירוש א. משמע יותר לשון הרמ"א, והוא כמבואר למעלה מפתחי תשובה סק"ה. וכפירוש ב. משמע בלבד ובביאור הגר"א סק"ט, אבל אינו מדויק בלשון הרמ"א שהיה לו לומר ריבית על מנת להחזיר במתנה. ראה מרבה תורה סקט"ז) ולהלכה ב הפירושים אמת וריבית תורה הם (מרבה תורה שם). ואסור אפילו במתנה עמו להחזירו בזמן קצר ואין ההשתמשות שוה פרוטה ומתנה על מנת להחזיר נחשב מתנה כאילו קיבל ממון ממש (לדעת הגר"א שציין המקור מקידושין ו' ואם כן כמו ששם אשה מקודשת מן התורה כך כאן בזה היו ריבית קצוצה).

(כד) אסור. ואפילו בריבית דרבנן (לבוש שם, בית דוד [ביסטריץ] וכתב שלכן המקור בהרמ"אמהר"ן אפילו שגמרא מפורשת היא). ובריבית מאוחרת ופירש שאינו רוצה לקבל בריבית אלא במתנה על מנת להחזיר מותר (מרבה תורה סקט"ז). ואפילו שבכל מקום מתנה על מנת להחזיר נחשב נתינה גמורה מכל מקום בריבית כתבה התורה וחי אחיך עמך ועליך להחזיר לו בחזרה גמורה כדי שיחיה, ואינו דומה למחילה שנחשב כאילו אמר לו התקבלתי וכאלו בא לידו (שארית חיים [ברודא] ד"ה ואלולי). ובהלכה זו של ריבית על מנת להחזיר בא רבינו הרמ"א לרמוז במתק לשונו ולהטעים לנו טעמו של המחבר שמחילה מועלת רק אחר שכבר קיבל הריבית ולא מתחילה לפני שנתן את הריבית ורוצה לתת בתורת מתנה, שהרי כבר אמרנו שמחילה נחשבת כהחזיר לו, ולכן לפני שנתן את הריבית לא תועיל המחילה, לפי שבשעה שמוחל המלווה את חוב הריבית הוא כאילו נותנו ללווה במתנה בכדי שהלווה יוכל על ידי זה להחזיר לו את הכסף במתנה, וזה כריבית על מנת להחזיר שאסור (פני יוסף סק"ה, ובזה מתורץ קושיית שער המשפט מה שייכות דברי רמ"א בסעיף זה).

(כה) אסור. לכתחילה (ש"ע הרב סעיף ז).

(כו) להקדים הריבית או לאחר אותו. ואפילו בסתם שלא פירש כלום אם כוונתו בשביל שילוהו אסור לדעת המחבר (באר הגולה) לזה ליתן ולזה לקבל (ש"ע הרב שם) ויש אומרים שהאיסור רק על הלווה שיודע שמתכוין לשם ריבית אבל למקבל שאינו יודע מחשבת לב הנותן אין איסור, אלא אם כן יודע שכוונתו בשביל ריבית שאז

(לא) שְׁלִיחוֹהוּ, (טור וְצִית יוֹסֵף שְׁכ"נ מרח"ט), (לב) אֹלֶה (לג) מִתְּנָה מְרָצָה (לד) דְּמִסְתַּמָּח הָיוּ כָּלֹכּוּ פֶּרֶשׁ (לה) לוֹ (סס) בְּשִׁבִּיל שְׁלִיחוֹהוּ זֶה הִיא רִבִּית מְקַדְמָת. (לו) לָלוּה מִמֶּנּוּ וְהַחֲזִיר

~~~ דעה ברורה ~~~

האיסור על שניהם (ב"ח ופרישה, ט"ז סק"ג) גזירה שלא יבוא לידי ריבית האסורה מהתורה (חינוך מצוה שמג).

(כז) כיצד, נתן עיניו ללוות, והיה משגר לו דורון. בדרך מתנה (רעק"א) בגלל שנתן עיניו ללוות, אבל אינו רגיל לשלוח לו מתנות (על פי ש"ך סק"י).

(כח) והיה משגר לו דורון. ואפילו זה נהנה וזה לא חסר (בית יוסף בשם הגהות אשרי, וגלין מהרש"א).

(כט) ופירש בשביל שילוהו. הוא בעצמו או על ידי שלוחו (ש"ע הרב סעיף ז) ובפשוטו משמע מהלשון שפסק עמו בפירוש שנותן מתנה זו קודם ההלוואה או לאחר הפירעון, על תנאי שילונו. ומכל מקום אינו נחשב ריבית קצוצה כיון שנותן לו בדרך דורון ומתנה, אבל כיון שפירש שנתן לו בשביל שילוה לו אם כן סתר את מה שאמר בלשון מתנה, ומכל מקום כיון שכבר נתן לו ועכשיו בשעת הלוואה זה אצלו בתורת מתנה אינו אלא ריבית מוקדמת או מאוחרת (מהר"י שטייף ותורי זהב סק"ד). עוד יש לפרש שאינו נחשב ריבית קצוצה כיון שהתנאי הוא תנאי על מה שכתוב בתורה שהתנאי בטל והמעשה קיים אף אם לא ילונו, ואינו יכול לתבוע ממנו שיחזיר לו את המתנה, ונמצא שכבר נקנה לו המתנה כבר קודם ההלוואה ולכן אינו ריבית מהתורה אלא נחשב ריבית מוקדמת או ריבית מאוחרת (מהרא"ל צינץ סק"ח בדרך א). אבל הפוסקים תמחו על פירוש זה שהרי אם התנה בתנאי גמור שנותן את המתנה רק בשביל שילוהו או כשלמה לו בשביל זה אינו נקנה המתנה למקבל עד שילונו ואם כן זה נחשב ריבית קצוצה, ולכן פירשו כוונת רבינו הרמ"א, ופירש בשביל שילוהו, והודיעו שנתנית המתנה היא נתנית שוחד בשביל שרוצה לקחת ממנו הלוואה ואם ירצה ילוהו, ואם לא ירצה יהיה מתנה גמורה (רעק"א חוות דעת, שו"ת לחם רב סימן יב והביאו פתחי תשובה סק"ז ומהרא"ל צינץ שם בדרך ב). והרמ"א חולק בזה על המחבר שאסר אפילו בסתם ומה שלא כתב ויש אומרים כי כן דרכו בכמה מקומות כשאפשר לפרש גם דברי המחבר כן שאינו כותב ויש אומרים (מרבה תורה סק"ז). ולדעת השערי דעה (סק"ב) העיקר כפסק המחבר ויש לאסור אפילו בסתם.

(ל) בשביל שילוהו. ונחשב אבק ריבית ואינה יוצאה בדיינים (לבוש וש"ך סק"ח ולא כבית יוסף שנשאר בצריך עיון). אבל אם לא פירש אפילו שהקדוש ברוך הוא בוחן לבבות ויודע ששלח בשביל ההלוואה אין איסור (ט"ז סק"ג) כיון שהוא קודם ההלוואה (מהרא"ל צינץ סק"ה). ולדעת הרמב"ם והמחבר גם בזה אסור כיון שכוונתו לצורך ההלוואה ולא הותר בנותן יותר אלא במכירה (ט"ז שם).

(לא) שילוהו. ומשמע אבל אם לא היה כוונתו לכך אלא לשם מתנה מותר (כסא אליהו אות א) ועיין בהמשך.

(לב) או שהוא מתנה מרובה. ואפשר אפילו היה רגיל מקודם לתת לו אסור, כי רבים רואים (ש"ך סק"ט ובש"ע הרב סעיף ז השמיט תיבת אפשר).

(לג) מתנה מרובה. והיא מתנה שלולי שלוה ממנו לא היה נותנה, וכל אחד ישער דבר זה בעצמו האם היה נותן או לא. והאיסור כשאינו אומר כלום הוא דווקא כשמקדים או מאחר זמן מועט מתאריך ההלוואה, אבל אם מקדים או מאחר זמן רב מתאריך ההלוואה מותר (ש"ך סק"י). וזמן מועט נחשב כל אותו יום שהלוהו. ואם למחרת

שלחן ערוך

לו מְעוֹתָיו, (לז) וְהָיָה מְשַׁגֵּר לוֹ דוֹרוֹן בְּשִׁבִּיל מְעוֹתָיו שֶׁהָיוּ בְּטָלוֹת אֲצִלּוֹ, (לח) זוֹ
הִיא רִבִּית מְאַחֶרֶת וְאִם עָבַר וְעָשָׂה כֵן, (לט) הֲרִי זֶה (מ) אֲבָק (מא) רִבִּית. ז (מב) צָרִיךְ

~~~ דעה ברורה ~~~

ההלואה נותן לו מתנה סתם ואחר כך תובעו שבשביל המתנת המעות נתן לו, אין המלוה מחויב להחזיר אפילו לצאת ידי שמים. ואפילו אם רצה הלווה לתת למלוה מתנה באותו יום ופירש שבשביל מעותיו נותן ולא רצה המלוה לקבל כדי לא לקחת ריבית, ושוב ביום שלאחריו חזר הלווה ונתן לו את אותו המתנה בסתם, אפילו היא מתנה מרובה מותר לקבל (מרבה תורה סק"ט).

(לד) דמסתמא הוי כאילו פירש לו. שנותנו כריבית, אבל אם פירש בפירוש שנותן בשביל מתנה מותר אפילו במתנה מרובה ואפילו בהלואה (מחנה אפרים סימן יז ועיין בדברינו סעיף ד) כיון שאין זה בשעת ההלואה והפירעון ממש אלא סמוך להם (פני יוסף סק"ז). (לה) לו. אבל מתנה מועטת מותר לתת שלא בזמן הפירעון ובתנאי שלא אמר שהיא עבור ההלואה וגם אינו מתכוון לשם ריבית, ולאדם שרגיל לקבל ממנו מתנות, אבל אם חסר אחד מתנאים אלו אסור ואפילו מקדים או מאחר מזמן ההלואה (ש"ך סק"י) ויש אומרים שמתנה מועטת כשאינו מתכוון מותר (רעק"א שכן משמע מהרא"ש). וכל דבר שאין בו ללוה רק טובת הנאה אפילו ההנאה מרובה מאוד ושוה לו הרבה נחשב כמתנה מועטת (יד אברהם).

(לו) לזה ממנו והחזיר לו מעותיו. סמוך לפירעון ההלואה (ש"ך סק"י). (לז) והיה משגר לו דורון בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו. ולא פירש כלום, אבל אם פירש נחשב ריבית קצוצה לדעת המחבר (חיים מדבר ד"ה הרי שכתב דף מח עמוד א טור ב מדפי הספר). ויש מפרש שכאן בריבית מאוחרת אפילו פירש שנותן בעבור ההלואה אינו אלא אבק ריבית, שהרי בשעת נתינת המעות לא ידעו מזה (פני יוסף סק"ו). ונראה שכתב כן גם לדעת המחבר. (לח) זו היא ריבית מאוחרת. וכאן לא הגיה הרמ"א, או שהוא מתנה מרובה דמסתמא הוי כאילו פירש לו. כי לאחר הפירעון גם מתנה מרובה מותרת על כל פנים למי שרגיל לתת מתנות (מהרא"ל צינץ סק"ו) אולם מדברי הש"ך (סק"י) משמע שדברי הרמ"א שייכים גם בריבית מאוחרת (וכן כתב בשער משפט).

(לט) הרי זו אבק ריבית. ואינו יוצא בדיינים (לבוש סעיף ו) וקל יותר מאבק ריבית שאינו חייב אפילו לצאת ידי שמים (כמבואר בסימן קסב סעיף ב בהגה. רעק"א). ואפילו פירש ששולח בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו אינו אלא אבק ריבית (ש"ך סק"ח) אבל אם נתן לו מתנה לאחר ההלואה קודם הפירעון בעוד שמעותיו אצלו נחשב ריבית קצוצה (כנסת הגדולה הגהת בית יוסף סק"י).

(מ) אבק ריבית. ואם נתן מתנה סתם שלא על מנת ללוות ממנו ולאחר מכן כשמבקש ממנו הלוואה מזכיר לו את מתנתו שילווה לו בעבורה אין כאן ריבית כי אינו יכול להפוך את מתנתו לדמי ריבית אחר שכבר נתנה. ומסיבה זו מותר גם להלוות תמורת מתנה, ולכן כאשר שנים מבקשים הלוואה מותר לבחור במי שנתן לו פעם מתנה.

(מא) ריבית. וכל זה בהלואה אבל נפקד שהרויח במעות הפיקדון בין היה לו רשות להתעסק בהם או לא אין צריך לתת מן הרויח לבעל הפיקדון, אבל אם בעל הפיקדון אמר תן לי פקדוני ואני ארויח בהן חייב לתת הרויח מכאן ולהבא (ש"ע חושן משפט סימן רצב סעיף ז בהגה) ומה שאמרנו שאינו צריך לתת מהרויח, אבל אם רוצה לתת הרשות בידו כיון שלא בא לידו בתורת הלוואה אין כאן משום ריבית (סמ"ע שם והובא בגליון מהרש"א).

המלוה לזהר מלהנות שלא מדעתו, (מד) כל זמן שמעותיו בידו, (מה) אפילו בדבר שהיה עושה לו אף אם לא הלוהו. (מו) אבל אם נהנה ממנו מדעתו, (מז) מתר (מח) בדבר שהיה עושה לו אף אם לא הלוהו. ובלבד שלא יהא דבר של פרהסיא,

~~~ דעה ברורה ~~~

(מב) צריך המלוה לזהר מליהנות. אפילו הנאה קלה (שו"ע הרב סעיף יב) והוא איסור מן התורה (מרבית תורה סק"כ ד"ה נראה).

(מג) מהלוה שלא מדעתו. שכיון שנהנה ממנו בלא רשותו, נראה שסומך שבשביל מעותיו שבידו לא יפריע לו שמשתמשים בחפציו ללא רשותו (שו"ך סק"א).

(מד) כל זמן שמעותיו בידו. אבל לאחר הפירעון מותר בכל, כיון שכל מה שאסור ריבית מאוחרת זה כששיגר לו דורן בסתם או במפרש לשם מתנה אבל כשלוקח מעצמו בדבר הרגיל גם לפני ההלוואה מותר ולא נאמר שסמך על ההלוואה, ורק במתנה מרובה כמו לגור בחצירו יש להחמיר סמוך מאוד להלוואה (דרכי תשובה סקמ"ג משארת חיים, וראה במרבית תורה סק"כ ד"ה דע שכתב להתיר בסתם כל שאין הלוה חסר). ויש מי שפירש שלכן דייק המחבר לכתוב כל זמן שמעותיו בידו, ללמדנו שבאופן זה אסור אפילו בסתם, אבל כשאין מעותיו בידו זה תלוי בהלכה שכתב המחבר בסעיפים הקודמים (מנחת יהודא, והביאו דרכי תשובה שם) והעיקר כדעה הראשונה.

(מה) אף בדבר שהיה עושה לו אף אם לא הלוהו. אלא אם הם אוהבים זה לזה בצורה שהיו רגילים ליהנות זה מזה בלי רשות הנאה כזו גם לפני ההלוואה. וכן יש להתיר להם לאחר ההלוואה כי אינו נראה כלל שסומך על הלוואתו כיון שהוא רגיל לעשות כן גם לפני ההלוואה (שו"ע הרב סעיף יב).

(מו) אבל וכו' כדי שיהיה מותר למלוה להנות מהלוה בעוד המעות בידו הלוה צריך לזה ארבע תנאים: א. שיהנה מדעתו של הלוה. ב. שסוג ההנאה יהיה דבר שהיה רגיל להנותו גם בלי ההלוואה. ג. שאין ההנאה דבר של פרהסיא, ד. כאשר הלוה נותן את טובת ההנאה למלוה שלא לשם ריבית (תנאי זה מקורו בשו"ע הרב סעיף יא ובחכמת אדם כלל קלא אות טז) ואם חסר אחד מתנאים אלו אסור מדרבנן. ומדובר בהלוואה הידועה ברבים, כי אם ההלוואה נעשתה בצינעא בין שניהם אין סיבה לאסור הנאה שרבים רואים שהרי אף אחד אינו יודע שעשה כן מחמת הלוואה.

(מז) מותר. ובלבד שלא יתכוין עכשיו שבביל ההלוואה (שו"ע הרב שם).

(מח) בדבר שהיה עושה לו אף אם לא הלוהו. כמו להשאיל לו כליו וסוסו (שלחן גבוה סק"כ) אפילו ששאר בני אדם אינם רגילים להשאיל דברים הללו, ואפילו הם כלים העלולים להתקלקל בשעת השימוש מותר כיון שהיה רגיל להשאילו גם מקודם (שו"ע הרב). וכן הדין להשיב אבידת המלוה שהוא חייב מדין השבת אבידה (בית מאיר סוף הסימן) וכן אם רואה חמורו נופל בדרך שצריך להקימו (לפי הבית מאיר) אבל לזה המבריח ארי מנכסי המלוה צריך המלוה לשלם לו, ואם אינו משלם זה אבק ריבית (בית יוסף בשם המרדכי) או איסור ריבית (כנסת הגדולה הגהת בית יוסף סקט"ז מהב"ח) כי פריעת חוב והברחת ארי נאסר על הלוה לעשות למלוה (חוות דעת חידושים סק"י). ולא רק לשאול סוסו הותר אלא גם לשאול את מכוניתו מותר כשהיו רגילים בכך לפני ההלוואה. ואפילו את הוצאות הדלק אינו צריך לשלם כמו שהדרך שאין מבקשים לשלם בנסיעה קצרה, ורק אם השאיל לנסיעה ארוכה ישלם הוצאות הדלק ואפילו אין הלוה מבקש ממנו שישלם, כי כן דרך בני אדם שמשלמים.

שלחן ערוך

י

כגון (מט) לדור בחצירו (ו) ולהשתמש (נא) בעבדיו. ח אפלו (נב) לבניו (נג) ובני ביתו, (נד) אסור (נה) להלוות (נו) ברבית (נז) אף על פי שאינו מקפיד עליהם (נח) ובדאי נותנו

~~~ דעה ברורה ~~~

(מט) לדור בחצירו. לגור בדירתו. ובסימן קסו סעיפים א-ג כתב המחבר כמה פרטי דינים בזה.

(נו) ולהשתמש בעבדיו. ולכבדו בעליה לתורה או בגלילת התורה, ואפילו אם גם בלי ההלואה היה רגיל לכבדו, אם לא שידוע לכל שעושה כן מסיבה אחרת כמו שהוא גבאי ונתן לו כיבוד כדרכו תמיד (ש"ך סימן קסו סק"א). וכן אסור ללוה לקנות מהמלוה סחורה ביוקר מהשער או להיפך למכור בזול (פני יהושע בבא מציעא סג. ד"ה יש יו). וכתב במרבה תורה (סק"כ) כמה פרטי דינים:

א. רוצה הלוה לכבד את המלוה בסנדקאות או להיות מוהל מותר, כיון שעל פי רוב הוא יותר טובה וכבוד הלוה משל המלוה, וגם הוא דבר מצוה שלא ליהנות נתנו, ואפילו אין ידוע לכל שהיה מכבדו אפילו שלא מחמת ההלואה.
ב. אפילו ביקש המלוה מהלוה שיתן לו למול את בנו מותר, וכל שכן כשרגיל המלוה להיות המוהל של בני הלוה שמותר.

ג. לכבדו במצוה דרבנן שיש אומרים שניתנו ליהנות מהם צריך עיון, ויש להחמיר.

ד. אתרוג של לוח ביום טוב ראשון של סוכות:

1. כשאין מוצא המלוה אתרוג אחר אפילו בחינם לצאת בו, אסור למלוה לקחתו, ואף כשברצון הלוה לכבדו שיצא בו במתנה על מנת להחזיר.

2. אינו מוצא אתרוג אחר אף בשכר, נחשב כדיעבד ויוצא בו.

ה. אתרוג של לוח בשאר ימי החג לא יטול כי לכמה דעות מצות דרבנן ניתנו ליהנות בהם ויש בזה ריבית.

ו. אתרוג שקיבל בריבית קצוצה על מנת להחזיר צריך עיון וגם יש בו משום מצוה הבא בעבירה.

ז. לקח אתרוג בריבית בעל כורחו של לוח ואפילו בריבית דרבנן, אינו יוצא בו אפילו בשאר ימי החג, ואפילו באינו שוה פרוטה רק בשביל מצותו, כי זה אוכל שאין בו היתר אכילה.

ח. לקח לולב בריבית בעל כורחו של לוח אסור לכתחילה לצאת בו.

ט. אין המלוה מוצא לקנות אתרוג והלוה אומר שמוכן להביא לו אתרוג לצאת בו רק בתנאי שילוח לו בריבית והאתרוג יהיה תשלום ריבית, ובשום אופן אינו מוכן ללוות בחינם, ואם לא ילוהו לא יתן לו את האתרוג לצאת בו, מותר למלוה לצאת בו, כי אין איסור על המלוה כשאינו מתכוין בתורת ריבית אלא בשביל לצאת ידי המצוה.

(נא) בעבדיו. ואם קיבל מהלוה כל טובת הנאה שעשה לו מדעתו אפילו היה דבר שמהדין פטור מלשלם לו בעד טורחו אם לא היה מלוהו עכשיו שהלוהו ישלם לו שכר עמלו אם בא לצאת ידי שמים להוציא אבק ריבית מתחת ידו, ומאוד יזהר בענין ריבית (שו"ע הרב סעיף יג). ומי שעשה היתר עיסקא מותר למלוה ליהנות ממנו בדבר שהיה עושה לו אף אם לא היה מלוהו, וצריך עיון קצת (מרבה תורה סק"כ ד"ה דע)

(נב) לבניו. הסמוכים על שולחנו (הריטב"א, שולחן של אברהם סק"ח, מנחת פתים, מרבה תורה סק"א) ויש אומרים דוקא שאינם סמוכים על שולחנו, אבל לסמוכים על שולחנו מותר כיון שהכל שלו (בית דוד הלכות ריבית דף מד ד"ה טור שם ואסור להלות, כנסת הגדולה הגהת הטור סק"ט. ובשלחן גבוה

סק"כ"ג נשאר בצריך עיון).

לָהֶם (נט) בְּמִתְנָה. ט (ס) לֹא יַעֲשֶׂה (סא) מְלָאכָה לַחֲבֵרוֹ, (סב) עַל מִנַּת שְׁחִיבְרוּ יַעֲשֶׂה עִמּוֹ
עִמּוֹ (סג) אַחֲרֵי כֵן מְלָאכָה (סד) שֶׁהִיא יוֹתֵר כְּבִדָּה. וְאַפְּלוּ לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ אוֹתָהּ מְלָאכָה

~~~ דעה ברורה ~~~

(נג) ובני ביתו. אולי הכוונה אשתו או משרתיו ושאר אוכלים על שולחנו. שרוצה לחנכם ולהלוות להם בריבית כדי שירגישו כמה צער וקושי יש בתשלומי ריבית וימנעו מללוות בריבית.

(נד) אסור. מדרבנן (מנחת פתים).

(נה) להלוות. או ללוות מהם (נקודות הכסף, חוות דעת חידושים סק"ט).

(נו) בריבית. אפילו האסורה מדרבנן (תורי זהב סק"ו ונשאר בצריך עיון) ויש מפרשים דוקא בריבית האסורה מהתורה, אבל בריבית דרבנן או בריבית מוקדמת ומאוחרת אף במתנה מרובה ואינו רגיל או בפרהסיא כמו לגור בדירתו מותר באב ובנו (שארית חיים, מרבה תורה סק"א). וכל שכן שרוצים אב ובנו לפסוק על פירות ויצא השער שמותר לפסוק וצריך שהפסיקה תהיה כמנהג מידת השער שיצא עליו הפסיקה, אם כשלוקח במידה גסה או כשלוקח אחד אחד, ובאב שלקח מבנו באופן כזה יכול לקבל אפילו אחד אחד אפילו אם מידת השער הותנה למדה גסה, כיון שהבן מחויב לטרוח עבור אביו משום מצות כיבוד כל שהתבואה או היין למאכלו, ואם כן אפילו שהקדים לו מעותיו אינו נראה כריבית (מרבה תורה שם).

(נז) אף על פי שאינו מקפיד עליהם. ואין בכוונתו להשאיר אצלם את תשלום הריבית.

(נח) ובודאי נותנו להם במתנה. פירוש: ובודאי יחזיר להם את כספי הריבית במתנה, או שלאחר שמלוה להם בריבית אינו לוקח מהם את תשלום הריבית (ט"ז סק"ג, ש"ך סק"ג). מכל מקום אסור כי יבוא להתרגל (גמרא דף עה) וגם כי יזקין לא יסור ממנו (ספר התרומה). ובדעת הרמב"ם נאמרו כמה פירושים: ולהסבר הטורי זהב (סק"ד) הרמב"ם מפרש: אדם הרוצה שבניו יעסקו בהלוואות לגויים בריבית, וכדי לשכנע אותם שהדבר כדאי רוצה להלוות להם בריבית ועל ידי שיקבלו את אחוזי הריבית יבינו בעצמם שהעסק משתלם, מכל מקום אסור כי אנו חוששים שלבסוף יחטאו וילוו גם ליהודים, שהרי הורגלו להלוות לאביהם הישראל בריבית, אבל ברור שכל אדם הרוצה להתפרנס מהלוואה לגוי בריבית בזמן הזה מותר, כמו שנתבאר בסימן קנט סעיף א. ולהסבר הנקודות הכסף הרמב"ם מפרש: להטעימן טעם ריבית שיש ריוח בנתינתו ואם כן הפסד גדול יש לנותנו. ולמקור מים חיים הרמב"ם מפרש: כדי להטעימן טעם ריבית לפי שאם טעמו טעם ונמנעו ממנו היה שכן יותר (שכך מצא בשיטה מקובצת שהעתיק תשובת הר"ף מלשון ערבי, וברור שכך גם כוונת הרמב"ם).

(נט) במתנה. וכאן באיסור ריבית האסורה מהתורה החמירו שלא יתרגל ויבוא לחטוא, אבל מותר להטיל גורל עם בניו ובני ביתו אפילו על מנה גדולה כנגד מנה קטנה, ולא חוששים שיבוא להתרגל ולחטוא כיון שאיסור גורל אינו אלא מדרבנן (בית יוסף אורח חיים סימן שכב).

(ס) לא יעשה מלאכה לחבירו על מנת שחבירו יעשה עמו אחר כל מלאכה שהיא יותר כבדה. שאפילו במלאכה יש בה משום ריבית (טור) וכמו אחד יעשה לחבירו עבודת חשמלאות נגרות או מילוי מקום בכל סוג עבודה, על מנת שחבירו יעשה עמו אפילו אותו סוג עבודה או עבודה אחרת באופן שהעבודה קשה יותר. ואפילו שנשך האמור בתורה לא נאמר אלא בכסף ואוכל וגם משמע שממונו מתרבה בכך, מכל

שלחן ערוך

עֲצָמָה, אָסוּר אִם הוּא בִּזְמַן שֶׁהִיא יוֹתֵר כְּבֵדָה, כְּגוֹן שֶׁזֶה מְנַכֵּשׁ (פי' פוֹלֵשׁ הָעֲצָמִים הָרָעִים מִתּוֹךְ הַטּוֹבִים) **עֲמֹ (סה) בְּגֵרִיד וְזֶה מְנַכֵּשׁ עֲמֹ (סו) בְּרִבְעָה. הֵגָה: וְאִם לֹאחַד מֵלֹה מְעוֹת**

~~~ דעה ברורה ~~~

מקום ריבתה התורה נשך כל דבר אשר ישך (דברים כג, כ) לרבות כל מיני נשך שאסורים, וכשמתנה שיעשה עבורו מלאכה כבידה יותר הרי זה נשך ותרבית, שנושך אותו אחר כך כשיעשה מלאכה הכבידה, וגם זה היה צריך להרבות בשכר הפועלים. ותרבית, נותן לו בשכר שהמתין מלפורעו שכר עבודתו עד שיעשה עמו גם כן מלאכה הכבידה אחר כך (לבוש סעיף ט).

(סא) מלאכה. וכל עבודה נכללת במלאכה אפילו אין בה טורח גופני כשומר על שדה (מרבה תורה סק"ב).

(סב) על מנת וכו'. ומשמע מלשון המחבר שרק אם התנו על מנת אסור אבל אם לא התנו ביניהם כלום ואחד עשה מלאכה לחבירו מותר לשני לחזור ולהשיב לו ולעשות עבורו מלאכה אפילו היא לבסוף יותר כבידה (מהרא"ל צינץ סק"ג) כי אין זה אלא כהוזלה בשכר עבודתו בשביל לפרוע חובו שמותר כשלא התנו מתחילה, ודינו כדין מי שאין לו כסף ורוצה לפרוע חובו בכלים שיכול להוזיל את מחיר הכלי כדי להיפטר מהחוב, ורק אם לזה מאה ומחזיר יותר אסור המחבר בסעיף ד אפילו אם סתם ולא פירש. ובפרט שבשעה שמחזיר לו מלאכה כמו שעשה לו חבירו כבר פרע לו את החוב וכל יתרת העבודה שעובד עבורו זה כנתינה שלאחר שפרעו שכל שאין הלוה חסר ממון מותרת (מרבה תורה סק"ב).

ויש אומרים שלפי מה שנתבאר בסעיף ד בשעת הפירעון אסור להוסיף שום דבר ואפילו בסתם ולא פירש (כנסת הגדולה הגהת הטור סק"א).

(סג) אחר כך. אבל לעשות לו מלאכה מיד מותר אפילו במלאכה כבדה ממנה כי אין כאן שכר המתנה (פרישה סק"ד, כנסת הגדולה הגהת הטור אות ל, שלחן גבוה סק"ה).

(סד) שהיא יותר כבידה. ומשמע אבל מלאכה שאין ידוע אם היא כבדה יותר מותר, ואפילו ימצא אחר כך שהמלאכה כבדה יותר כי זה כמוסיף לו סתם בשעת הפירעון בדרך מקח וממכר (מרבה תורה סק"ב, תורי זהב סק"ז) והפרישה מדייק מלשון הטור שאפילו אם לא התנה על מלאכה כבדה יותר אסור מחשש שלבסוף תהיה יותר כבדה. וכן היא דעת כמה גדולים (כנסת הגדולה הגהת הטור סק"ב) מכל מקום למעשה המקיל לא הפסיד (מרבה תורה שם).

(סה) בגריר. בזמן שאין גשמים יורדים והקרקע יבשה (רש"י ב"מ עה.).

(סו) ברביעה. בזמן שהגשמים מרביעין את הארץ שהקרקע לחה, וימי רביעה קשים למלאכה בשדות (פרישה בקי"ז). אבל לעשות עמו מלאכה בכל ימי הגריר או בכל ימי

הרביעה מותר ואפילו שיום אחד ארוך מחבירו (הגהת פרישה סק"ד) ולא דקדקו בדבר לחוש אולי יום אחד ארוך מחבירו או קשה מחבירו (שלחן גבוה סק"ד). אבל אם התנו בפירוש עשה עמי מלאכה ביום קצר ואני אעשה עמך מלאכה ביום ארוך אסור (שו"ע

הרב סעיף ו) ואם כן אם התנו שאחד ילמד היום והשני למחרת וביום אחד שעות הלימוד מרובים מיום האחר אם לא התנו מתחילה על אותו יום הקצר וגם אינו הרבה שעות מותר. וכן אם ביום אחד יש יותר תלמידים מביום השני מותר, אלא אם ריבוי התלמידים ניכר עד שהקושי מרובה מאוד, אסור. ומה שנהגו חבורת אופי מצות שאחד עובד במלאכת הלישה והשני במלאכת האפיה ובמלאכה אחת יש קושי יותר ממלאכה השנית ואחר כך חולקים את המצות בשוה מותר כי בעשיית פעולת

לַחֲזֹרוּ עַל זְמַן מָה (סז) כְּדֵי שְׁיַחֲזֹר וְיִלְוֶהוּ פְּעַם אַחֶרֶת בְּזִמְנֵי הָרִאשׁוֹן, יֵשׁ אֲחֻמִּים (סח) שְׁאֵסוּר (מִדְּרָכֵי ס"פ ח"ג וְהַשְׁבֵּת הָרִאשׁוֹן כָּלל ק"ח ס' ט"ז) וְלֹא דָמִי לְעוֹשָׂה עִמּוֹ מְלַחֲכָה וְחֹזֵר וְעוֹשָׂה עִמּוֹ (סט) דְּגִבֵּי הַלּוּאָה (ע) שְׁכָר הַלּוּאָה הוּא נוֹטֵל. (עא) וְיֵשׁ אֲחֻמִּים (עב) דְּמִתָּר אִם אֵינוּ מְלֹה לֹא לְזִמְנֵי אֶרֶץ יוֹתֵר (עג) מִמֶּנּה שֶׁהַלּוּאָה. (בית יוסף גָּסס ס"ה וּמִדְּרָכֵי גָסס מִהַר"מ) וְעַיֵן לְהַמְנִיחַ סִימָן קע"ז.

~~~ דעה ברורה ~~~

מצוה שאם לא היו עושים יחד לא יתקיים המצוה התיירו, ובאפייית המצות האפיייה מחייבת שאחד ילוש והשני יאפה (דעת תורה).

(סז) כדי שיחזור וילווה. שהתנה מתחילה אבל בסתם שלא התנו כלום אין איסור

(חדרי דעה).

(סח) שאסור. ונחלקו הפוסקים האם איסורו משום ריבית קצוצה או מדרבנן (ראה תורי

זהב). ואם עבר והלוהו צריך עיון לדינא כיצד משלם לו (רעק"א) ויכול לצאת לכל הדעות כשהלוה הראשון יחזור וילווה כעת להלוה השני עוד הפעם כזה סכום כסף לאותה תקופה שהיה ההלוואה הראשונה, שהרי אם מה שקיבל הלוואה ליותר זמן נחשב

ריבית קצוצה אם כן עכשיו מחזיר לו את הזמן בהלוואה הנוספת (שארית חיים).

(סט) דגבי הלוואה. שלא נתחייב הלוה למלוה כלום אלא להחזיר לו את מעות ההלוואה, ודאי שכל פעולה נוספת נחשבת כריבית, ומה לי אם נותן שכר או שמלוה לו פעם אחרת, אבל אם עושה עמו מלאכה חייב לשלם לו שכרו וכמו שיכול לשלם

לו בכסף כך יכול לשלם לו במלאכה (ש"ך סק"ד).

(ע) שכר הלוואה. והוא ריבית קצוצה (בית יוסף).

(עא) ויש אומרים דמותר, אם אינו מלוה לו לזמן ארוך יותר ממה שהלוהו. כיון

שמקבל כספו בחזרה ואין כאן נשך ורק נחסר במה שלא יכול להריוח במשך הזמן

(מחנה אפרים סימן כ). וכן גם כשאין הזמן שוה אם אומר אני אלוה לך מאה עד שתרויח

בהם כך וכך ואתה תלוני פעם אחרת מאה ויהיה בידי עד שארויח כך וכך, מותר,

ואינו אסור אלא כשמגביל זמן ואחד לווה אחד והשני לשני חודשים. ואם

אמר לו הלוני מנה שארויח בו ואני אלוה לך מאתים עד שתרויח בהם כמו

שהרוחתי אני, אסור כיון שמרבה בשיעור ההלוואה וקרוב לריוח הוא יותר מהראשון

ובלי ספק ירויח בזמן מועט יותר ממה שמרויחים בזמן ההוא במאה, ואם כן זה

יותר קל בטירחא ודינו כחורש עמי בגריד ואני אחרוש עמך ברביעה (גיטלי תרומה שער מו

ח"ד אות נ והביאו מקור מים חיים).

(עב) דמותר. ולפי הכללים שבידינו דעת הרמ"א להיתר כסברא שהביא באחרונה.

ומכל מקום הסכמת הפוסקים להחמיר כדעה הראשונה (הגר"א סקט"ז, שלחן גבוה סקכ"ו ובשם

הבית דוד וכן מדיוק לשון הלבוש). ואפילו זה מלוה חודש והשני חוזר ומלוהו חודש אסור כי יש

חודשים יותר מוצלחים לסוג מסחר זה ויש חודשים שפחות מוצלחים, ויש חודשים

שהשירות או הסחורות מצויות ויש שחודשים שאינם מצויות (לבוש סעיף י). ובהלוה

כסף מטבע של מדינה אחד לחודש בתנאי שחבירו ילוהו מטבע של מדינה אחרת

לחודש דינו כעדור עמי היום ואעדור עמך שאסור לכל הדעות (שו"ת מנחת יהודה ח"ד סימן

מה).

(עג) ממה שהלוהו. ומה שנוהגים הסוחרים שלוין זה לזה מעות ביריד על מנת

שכשיחזור לביתו ילוה לו כפל או לזמן ארוך אסור לכל הדעות. ואפילו כשמלוה כסף

הזה ובזמן הזה יש בו מחלוקת. ואם הוא מלוה לו בלי תנאי וגם הם אינם מקפידים

שלחן ערוך

י (עד) אָסור לְלַמֵּד אֶת (עה) הַמִּלּוּה (עו) אֹרְ אֶת (עז) בְּנוֹ מִקְרָא אוֹ (עח) גְּמָרָא, כָּל זְמַן שְׁמַעוֹתֵיו בִּידוֹ, (עט) אִם לֹא הָיָה רָגִיל (פ) בְּזוּה (פא) מִקְנָדָם.

~~~ דעה ברורה ~~~

זה על זה וכל אחד מלווה לשני כמה שרוצה ולכמה זמן שרוצה אין להקפיד בזה (קונטרס הסמ"ע בדין ריבית אות יג).

(עד) אָסור. ללווה.

(עה) המלווה. ובלימוד עם המלווה אסור אפילו במקומות שלא נותנים שכר עבור הלימוד (טוב טעם ודעת תליתאי ח"ב סימן לה). ואפילו יש למלווה מי שילמדו בחינם (גיודלי תרומה

שמו ח"ג סימן יב).

(עו) או את בנו. כיון שהאב חייב ללמד את בנו תורה שבכתב אפילו בשכר. ולמנהגינו שנותנים שכר למלמד גם עבור לימוד תורה שבעל פה, אסור ללמדו כל זמן שהאב היה משלם שכר לימוד או שהבן סמוך על שולחנו (בית יוסף, ש"ך סקט"ו). ויש אומרים שאפילו במקומות שלא נותנים שכר אסור ומטעם שאסור להקדים שלום שיתבאר בסעיף הבא (שלחן גבוה סקט"ח). ואפילו אם הוא אדם שלא היה משלם כסף למלמד כיון שעליו מצוה ללמד נחשב לגבי ריבית כהנאה (תורי זהב סק"ט).

(עז) בנו. או בן בנו (משנה למלך) כשאין לו אב (חידושי מהרא"ל צינץ סקט"ו) ולעניין בן ביתו עיין מה שכתבנו בהלכות תלמוד תורה האם יש חובה ללמדו תורה.

(עח) גמרא. ומשנה והלכות ואגדות (דרכי תשובה סקט"ח).

(עט) אם לא היה רגיל. ללמד את אחרים בחינם, אבל אם היה רגיל ללמד אחרים בחינם מותר גם ללמד את בנו של הלווה (שאריית חיים) ואפילו היה רגיל ללמוד עמו בפרהסיא מותר להמשיך ללמוד עמו ברבים, כי יותר טובה יש למלמד מאבי התלמיד כמו שאמרו ומתלמידי יותר מכולם (מרבה תורה סקט"ו).

(פ) בזה מקודם. אבל על המלווה אין איסור אלא אם התנו מתחילה שמלווהו על מנת שילמד את בנו והיה יכול למצוא אחר שילמדו שאז גם המלווה עובר. אבל אם רצה הלווה לשלם לו שכר לימוד והלווה אינו רוצה ללמדו אלא אם כן ילווה לו ואינו מוצא מלמד אחר מותר לו לתת את ההלוואה וללמד בנו, והעשה של תלמוד תורה דוחה לא תעשה של ריבית (ועיין פרמ"ג א"ח סימן רמב אשל אברהם סק"ב ויש לעיין בזה). ובאופנים שאסור ללמד ועבר ולימד ישלם האב שכר לימוד שבזה אין עושה איסור רק הלווה שמלמד בשכר ולא בחינם, אבל המלווה שמשלם עושה מצוה, מה שאין כן אם לא ישלם שניהם עוברים באיסור ריבית כשהתנה מתחילה על מנת שילמדו (מרבה תורה סק"כ-כד).

(פא) מקודם. וכן אסור להלוות לחכם על מנת שיתפלל עליו לרפאתו כי נחשב כריבית דברים וקצץ בשעת הלוואה שיש בו חשש איסור תורה. אמנם מחויב החכם בעצמו להתפלל בעבורו וכל שכן אם תומכו בגמילות חסדים. ומותר למלווה לומר הלוני ואתפלל בעדך ורק אסור לומר על מנת. וכן מותר להלוות לתלמיד חכם שילמד משניות וכדומה לשם נשמתו אחר מותו ואף שיגיע זמן פירעון לבניו אחר מותו אין איסור כי אז כבר אינו חייב לשלם להמלווה רק לבניו ואיסור ריבית דברים אינו רק כל זמן שמעותיו בידו (מרבה תורה סקט"ט) וכן להלוות על מנת שיאמר קדיש אחריו. אמנם בן שחייב לומר קדיש אסור לו להלוות מעות על מנת שהלווה יאמר במקומו קדיש בחינם (לקט הלכה [יעקאב]).

פסקי הלכות בקצרה

טו

- ❖ לווה המחזיר מרצונו מעט יותר מההלואה ואומר שמחזיר יותר אלא שאינו מפרט הסיבה שמוסיף, אסור למלוה לקבלו אפילו אם מעולם לא התנו להוסיף וגם עכשיו נותן סתם
- ❖ בעסקאות מכר ומוסיף הקונה מהסכום שנדברו למחבר אסור לקבל את ההוספה ולרמ"א מותר
- ❖ בשעת נתינת המעות לא אמר הלווה כלום ואחר כך מצא המלווה יותר נחלקו הפוסקים בדינו
- ❖ היה אצל המלוה שמחה משפחתית, ומצא הלוה הזדמנות זו לפרוע חובו, וצירף עמו מתנה כפי מנהגו בשמחה כזו, אסור, אלא אם כן יפרש בדיבורו שאינו עבור ההלואה ואז ודאי מותר
- ❖ הפרוע חוב ואין לו מטבעות מדויקים, ולהימנע מלטרות אומר למלוה שלא יחזיר עודף מותר
- ❖ לווה שקית חלב שלא היתה מלאה או ככר לחם שאינו שלם ובא לפרוע חובו ובוש להחזיר שקית חלב שאינה מלאה ובא ליתן שקית מלאה מותר
- ❖ בנק הדואר בארץ ישראל אינו גובה עמלות, ואין בשירות החינם משום ריבית
- ❖ מותר לקבל מתנה עבור מוצר פגום
- ❖ ספק כמה חייב האם מאה או מאתיים אסור לעשות פשרה ביניהם כי יש בפשרה חשש ריבית, וצריך עיון מה הדין כשמטרת הפשרה היא בכדי להיפטר מחיוב שבועה
- ❖ ספק כמה לזה ורוצה לשלם הכל כדי לצאת ידי שמים אין בזה אפילו חשש ריבית
- ❖ הרוצה לעשות קרן ולהתפרנס ממנה כל ימי חייו: דעת רוב הפוסקים: יכול לתת כסף למקבל במתנה גמורה בלי שום תנאי ואחר כך יתחייב לו המקבל לשלם כך וכך לשנה כל ימי חייו בין אם יחיה מעט או הרבה ואם ימות הנותן תיכף ישארו הנכסים בידי המקבל ואם יאריך ימים חייב המקבל לתת לו כל ימיו את הסכום שהתנו ביניהם
- ❖ מושב זקנים שמשלמים סכום מסוים להתקבל ומתחייבים לתת הצטרכותו כל ימי חייו מותר
- ❖ מחל המלווה ללווה בשעת לקיחת הריבית על חוב הריבית והלווה אומר שנותנו במתנה אסור לקבלו ואפילו בריבית דרבנן
- ❖ לקח ממנו ריבית יכול למחול לו את החוב ולפוטרו
- ❖ מחילה צריכים לומר בפיו אבל שתיקה ונראה מתוך מעשיו אינם מחילה
- ❖ בדבר המסויים מחלוקת האם מועילה מחילה
- ❖ מתנה על מנת להחזיר בריבית אסור בין אם ההלואה על מנת להחזיר או תשלום הריבית במתנה על מנת להחזיר
- ❖ אסור להקדים או לאחר את הריבית
- ❖ שלח לו מתנה בשביל שילוהו זה ריבית מוקדמת ולרמ"א דוקא אם פירש
- ❖ מתנה מרובה נחשב כפירש בשביל שילוהו
- ❖ מתנה מועטת מותר לתת שלא בזמן הפירעון, ובתנאי שלא אמר שהיא עבור ההלואה, ואינו מתכוון לשם ריבית, ולאדם הרגיל לקבל ממנו מתנות
- ❖ חסר אחד מהתנאים אסור, ואפילו מקדים או מאחר מזמן ההלואה. ויש מתיר כשאינו מתכוון
- ❖ דבר שאין בו ללווה רק טובת הנאה אפילו ההנאה מרובה ושווה לו הרבה נחשב כמתנה מועטת
- ❖ ריבית מוקדמת ומאוחרת אינו חייב להחזיר אפילו בבא לצאת ידי שמים
- ❖ התנה עם הלווה אני נותן לך מתנה על מנת שתלווה לי ולבסוף לא הלווהו נחלקו הפוסקים האם קנה את המתנה או צריך להשיבה
- ❖ הודיע למלווה שנותן מתנה שלא בזמן הפירעון כשנחשד שירצה להלוותו הרי זה ריבית מוקדמת
- ❖ אסור למלוה ליהנות מחפצי הלוה אלא אם כן: א. הלוה יודע שנהנה בחפציו. ב. סוג הנאה שרגיל היה להנותו לפני ההלואה. ג. אין ההנאה דבר של פרהסיא [תנאי זה כשהלואה נעשתה ברבים]. ד. הלוה נותן את טובת ההנאה שלא לשם ריבית.
- ❖ אין איסור ריבית בהשבת אבידתו או בפריקת חמורו
- ❖ לזה המברח ארי מנכסי המלוה צריך המלוה לשלם לו
- ❖ אסור לכבד את המלוה בעליה או בגלילת התורה, ואפילו רגיל לכבדו, ואם הוא הגבאי מותר
- ❖ אסור ללוה לקנות מהמלוה סחורה ביוקר מהשער או להיפך למכור בזול
- ❖ מותר לכבד את המלוה בסנדקאות או להיות מוהל גם כשהמוהל ביקש, ואפילו אין ידוע לכל שהיה מכבדו אפילו שלא מחמת ההלואה
- ❖ במצוה דרבנן יש להחמיר שלא לכבד
- ❖ רוצה לברך על אתרוג הלוה ביום טוב ראשון 1 אין המלוה מוצא אחר בחינם, אינו יוצא בו, ואפילו במתנה על מנת להחזיר 2 אינו מוצא אף בשכר נחשב דיעבד ויצא בו 3 קיבלו בריבית

פסקי הלכות בקצרה

- קצוצה על מנת להחזיר צריך עיון 4 אינו רוצה ללוות אלא אם יתן לו את האתרוג בריבית ואינו מוצא אחר מותר לו לברך עליו
- בשאר ימי החג לא יטול אתרוגו ואפילו בריבית דרבנן, ואפילו אינו שוה פרוטה אלא למצות
- לקח לולב בריבית בעל כוחו של הלוח אסור לכתחילה לצאת בו
- מותר לשאול את מכוניתו של הלוח כשהיו רגילים בכך לפני ההלוואה. ובנסיעה קצרה אפילו את הוצאות הדלק אינו צריך לשלם, ובנסיעה ארוכה ישלם, ואפילו אין הלוח מבקש תשלום
- קיבל מהלוח טובת הנאה אפילו היה דבר שמהדין פטור ישלם אם בא לצאת ידי שמים
- עשה היתר עיסקא מותר למלוה ליהנות ממנו בדבר שהיה עושה לו בלא ההלוואה וצריך עיון
- אפילו לבניו ולבני ביתו אסור להלוות בריבית בין אם רוצה ליתן להם או לקחת מהם
- אסור להתנות אני יעשה מלאכה או שמירה עבורך ואתה תעשה אחר כך מלאכה אחרת קשה ממנה בעבורי, אבל מיד מותר להשיב לו מלאכה קשה ממנה
- התנו בפירוש עשה עמי מלאכה ביום קצר ואני אעשה עמך מלאכה ביום ארוך אסור
- שני מלמדים שהתנו, אחד ילמד היום והשני למחרת, וביום אחד שעות הלימוד מרובים מיום האחר, אם לא התנו מתחילה על אותו יום הקצר וגם אינו הרבה שעות מותר. וכן אם ביום אחד יש יותר תלמידים מבימים השני מותר, אלא אם יש הרבה מאוד תלמידים יותר והקושי מרובה
- נהגו חבורת אופי מצות שאחד עובד במלאכת הלישה והשני במלאכת האפיה ואין בזה ריבית
- הלוואה לזמן כדי שילוח לו ליותר זמן מחלוקת הפוסקים, ולדעת רוב הפוסקים אסורה
- מותר לומר אני אלוה לך מאה עד שתרויח בהם מאתים ואתה תלוני פעם אחרת מאה ויהיה בידי עד שארויח מאתים
- אמר הלויני מנה שארויח בו ואני אלוה לך מאתים עד שתרויח בהם כמו שהרווחתי אני, אסור
- אסור ללוות מטבע של מדינה אחד לחודש בתנאי שחבירו ילוהו מטבע של מדינה אחרת לחודש
- אסור ללמד את המלוה גם במקום שלא נותנים שכר עבור לימוד, ואפילו יש מי שילמדו בחינם
- למנהגינו שנותנים שכר עבור לימוד תורה שבעל פה, אסור ללמדו כל זמן שהאב היה משלם
- שכר לימוד או שהבן סמוך על שולחנו ואפילו הוא אדם שאינו משלם שכר לימוד
- היה רגיל ללמד אחרים בחינם מותר ללמד גם את בנו של הלוח
- אפילו היה רגיל ללמוד עמו ברבים מותר להמשיך ללמוד עמו ברבים
- עבר ולימדו ישלם האב שכר לימוד
- אסור להלוות לחכם על מנת שיתפלל עליו לרפואתו וקצץ בשעת הלוואה
- מחויב החכם בעצמו להתפלל בעבורו וכל שכן אם תומכו בגמילות חסדים
- מותר למלוה לומר הלוי ואתפלל בעדך ורק שלא יאמר על מנת
- מותר להלוות לתלמיד חכם שילמד משניות או יאמר קדיש לשם נשמתו אחר מותו
- אסור לבן להלוות מעות על מנת שהלוח יאמר במקומו קדיש בחינם

בדעה ברורה בשבוע שעבר סימן קס"ק מז יש לחקן

וגם בריבית דרבנן עוברים העדים על לפני עור, אולם על שאר איסורים אינם עוברים (מחזק דעת ופתחי תשובה סק"ג) ויש מי שאומר שעוברים (אמרי בינה בשו"ת שבסוף הספר סימן ב) ויש מי שחילק בין אם היה ידוע בשעת ההלוואה שיש ריבית דרבנן שאז עוברים גם על שאר האיסורים, וכשהיה צד שלא יהיה איסור ריבית דרבנן כמו בעיסקא (שנתבאר בפתיחה) אינם עוברים אלא בפני עור (שו"ת טוב טעם ודעת תליתי"ח"ב סימן עא בסופו).

יער כוח לידידי החשוב הגאון הרב ר' נפתלי וינשמי"ן שלי"ם על כל הערותיו החשובות מידי שבוע

ואלה יעמדו על הברכה שנדבו מהונם להדפסת הדעה ברורה

סימן טוב ומזל טוב

לגיסי הרה"ג הרב שלום כהנא שליט"א
לרגל שמחת נשואי בתו הכלה החשובה תחי'
עם החתן הבה"ח ברוך שובקס שליט"א
ולאביו הרה"ג ר' מרדכי אברהם שליט"א

יעקב מנצח ביטוחים 02-5370030

לעילוי נשמת
אביו הרה"ח ר' מנחם יהודה בן הר"ר אלעזר חיים ז"ל
ואמו מרת פנינה בת הר"ר יעקב ע"ה
הונצח על ידי ידידינו בנם הרה"ח ר' יעקב מנצח שליט"א

לשאלות הלכתיות - הערות - תרומות - הנצחות - לקבלת הדעה ברורה בדוא"ל :

אשר הורוביץ. רחוב אהליאב 34 י-ם. דוא"ל asher6321@gmail.com

בנק המזרחי סניף 417 חשבון 168880 פלאפון 0533127341 כל הזכויות שמורות